

# ANALIZA POREZNE KONKURENTNOSTI SUSTAVA POREZA NA DOBIT TRANZICIJSKIH ZEMALJA\*

Mario KRALJIĆ  
Student Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

Pregledni članak\*\*  
UDK 336.572

## Sažetak

*Cilj je rada pružiti što realniju analizu porezne konkurentnosti sustava poreza na dobit određenih tranzicijskih zemalja, kao i dati uvid u teškoće takve analize. Analizirane su i prednosti i nedostaci postizanja porezne konkurentnosti radi poticanja stranih ulaganja. U posljednjem dijelu rada dana je analiza utjecaja reforme poreza na dobit u RH na promjenu položaja njezine porezne konkurentnosti te ispitana opravdanost takve reforme.*

*Ključne riječi: porezna konkurentnost, porez na dobit, tranzicijske zemlje, strana ulaganja, porezna stopa, porezna osnovica, porezni poticaji, porezna reforma*

## 1. Uvod

U bespoštednoj borbi za privlačenjem stranih investicija mnoge su tzv. tranzicijske zemlje nastojale u tom smislu određenim mjerama državne politike osigurati što konkurentniju poziciju. Prije svega postavlja se logično pitanje jesu li takvim tranzicijskim gospodarstvima uopće potrebne strane investicije. Svakako, strane investicije u takva gospodarstva imaju određene prednosti, ali i nedostatke. Neke od prednosti tih ulaganja bilo bi poticanje sekundarnih (daljnjih) investicija, dostupnost razvijenih tehnologija, pristup razvijenim menadžerskim iskustvima, lakši pristup razvijenim tržištima, lakša privatizacija i restrukturiranje itd. (Vitek, 1998). Nedostaci stranih investicija, prema mojemu mišljenju, također su mnogostruki; to su npr. špekulativni razlozi ulaganja, nerazumijevanje strateških ciljeva domaćega gospodarstva, pokušaj monopolizacije domaćeg tržišta, nekontrolirano iskorištavanje resursa domaćega gospodarstva itd. Ipak, načelno su sva tranzicijska gospodar-

---

\* Ovaj je članak osvojio nagradu Zaklade "Prof. dr. Marijan Hanžeković" za najbolji studentski rad u 2001. godini.

\*\* *Primljeno* (Received): 29.5.2001.

*Prilvačeno* (Accepted): 27.9.2001.

stva uvela određene poticaje za strana ulaganja (Hrvatska je u tom smislu predvidjela sustav poticajnih mjera, između ostaloga i poreznih i carinskih povlastica (HGK, 2001). U ovome radu bit će razmatrane ponajprije porezne povlastice i druge mjere fiskalne politike koje afirmiraju poreznu konkurentnost određenoga poreznog sustava (zanimljiv je podatak da je Vlada RH u svojem prijedlogu strategije razvoja naše domovine odredila atraktivnost za strana ulaganja kao jedan od osnovnih kriterija koje bi trebao zadovoljiti hrvatski porezni sustav (Vlada RH, 2001). Iako su čimbenici poput političke stabilnosti, makroekonomske stabilnosti, smanjenja birokracije, nepostojanja korupcije, prihvaćanja sustava profesionalne i moralne odgovornosti u gospodarskom djelovanju, razvijanja infrastrukture itd. (Vitek, 1998) važniji od afirmiranja porezne konkurentnosti kao čimbenika poticanja stranih ulaganja, porezna konkurentnost može dati doprinos privlačenju stranih ulaganja (kao ogledan primjer može se navesti Estonija, ali i Irska, koja doduše nije tranzicijska zemlja, ali se često ističe kao primjer zemlje koja je upravo instrumentarijem fiskalne politike u bitnome potaknula strane investicije) samo je pitanje opravdanosti i djelotvornosti tog doprinosa ono što je dvojbeno, a usko je povezano s već istaknutim prednostima i nedostacima stranih ulaganja i reperkusijama što ih afirmacija porezne konkurentnosti ima na domaći porezni sustav. Porezna je konkurentnost nastojanje poreznog sustava da ostvari konkurentsku poziciju u poreznom smislu, što se operacionalizira putem poreznog rasterećenja gospodarskog djelovanja poreznih obveznika uglavnom sustavom poreza na dobit (kako je udio tog poreza u ukupnom opterećenju gospodarskog djelovanja najveći, analizu ćemo usmjeriti na taj porezni oblik), ali i putem PDV-a, carinskih propisa, poreza na imovinu, poreza na dohodak itd. Ostvarivanje porezne konkurentnosti u sustavu poreza na dobit može se operacionalizirati nizom poreznih poticaja, pa razlikujemo porezne poticaje u širem smislu (niže stope, porezni praznici) i one u užem smislu (investicijski porezni kredit, odbitak od osnovice, ubrzana amortizacija, jednokratni otpis itd.). Definicije, prednosti i nedostaci pojedinih poreznih poticaja koji se primjenjuju u poreznim sustavima tranzicijskih zemalja bit će dane u nastavku. Analiza porezne konkurentnosti obavljena je za Hrvatsku i još deset tranzicijskih zemalja koje sam odabrao zbog njihove usporedivosti po kriteriju BDP-a, nacionalnog dohotka, strukture gospodarstva, povijesne tradicije i dr. Ta je analiza utemeljena na pretpostavci da je porezna konkurentnost izravno vezana za veličinu poreznog opterećenja u određenom poreznom sustavu pa se pretpostavlja da svi oni parametri koji utječu na veličinu poreznog opterećenja (veličina porezne stope, definiranje porezne osnovice te poreznih olakšica, poticaja i oslobođenja) utječu i na veličinu porezne konkurentnosti. Analiza će biti uglavnom selektivna, po čimbenicima koji utječu na veličinu porezne konkurentnosti i za koje sam uspio naći podatke za sve zemlje uključene u analizu. Zbog toga napominjem da je ova analiza samo pokušaj detektiranja stvarne porezne konkurentnosti određenog sustava poreza na dobit i zbog toga su ocjene u ovom radu selektivne (prema određenom kriteriju) i paušalne (zbog nedostatka informacija), ali te ocjene ujedno mogu pokazati tendencije i temeljne smjernice modela poticaja stranim ulaganjima afirmiranjem porezne konkurentnosti određenog sustava poreza na dobit pojedine zemlje.

U drugom poglavlju ovoga rada usporedit ću konkurentnost sustava poreza na dobit u tranzicijskim zemljama prema kriteriju poreznih stopa, u trećemu prema kriteriju poreznih osnovica, a u četvrtome prema poreznim oslobođenjima, olakšicama i poticajima. U petom dijelu rada elaborirat ću problem determiniranja realne porezne konkurentnosti, a u šestom ću dijelu dati prikaz utjecaja reforme poreza na dobit u RH na afirmiranje porezne konkurentnosti. Zaključna misao bit će dana u sedmom dijelu rada.

## **2. Usporedba konkurentnosti sustava poreza na dobit u tranzicijskim zemljama prema kriteriju poreznih stopa**

Jedan od najjednostavnijih načina ostvarivanja porezne konkurentnosti jest diferenciranje poreznih stopa u odnosu prema drugim poreznim sustavima s tendencijom njihova permanentnog smanjivanja. Iako se kao najvažniji razlog procesa smanjivanja poreznih stopa unutar određenoga vremenskog razdoblja ističe smanjenje poreznog opterećenja (što u nekim situacijama ne mora biti točno), smatram da je jedan od važnijih razloga tog procesa i pokušaj stvaranja porezne konkurentnosti u odnosu prema drugim poreznim sustavima. Danas je taj razlog još važniji ako se uzme u obzir sve češći proces liberalizacije međunarodne trgovine i migracije roba, usluga, kapitala i ljudi. Konstantan pad visine poreznih stopa zapravo je, uz sve ostalo, pokazatelj pokušaja tih poreznih sustava da ostvare konkurentske prednosti u poreznom smislu. Te su konkurentske prednosti još uočljivije uspoređuju li se stope poreza na dobit u zapadnoeuropskim s onima u tranzicijskim zemljama, u kojima se s manjim stopama poreza na dobit nastoji privući strani kapital zapadnoeuropskih zemalja. Osim usporedbe zakonskih poreznih stopa između zapadnoeuropskih i tranzicijskih zemalja, svakako je vrlo važna i usporedba stopa poreza na dobit između tranzicijskih zemalja ne bi li se dobio odgovor na pitanje koja je zemlja u tranziciji prema kriteriju poreznih stopa porezno najkonkurentnija.

Pogledamo li tablicu 1, vidjet ćemo da je na listi 10 tranzicijskih zemalja usporedivih s Hrvatskom po kriteriju stopa poreza na dobit Makedonija sa stopom od 15% porezno najkonkurentnija tranzicijska zemlja, a slijede je Jugoslavija, Bugarska i Slovenija. Hrvatska se do 2001. god. na toj listi nalazila pri dnu i u tom je smislu po kriteriju poreznih stopa bila porezno najnekonkurentnija. Sa stopom poreza na dobit od 35% Hrvatska je ipak po kriteriju poreznih stopa bila porezno konkurentnija u usporedbi s Rumunjskom (38%) i Slovačkom (40%), a izjednačena s Češkom. Međutim, treba naglasiti da je Hrvatska do 2000. godine imala dvije stope poreza na dobit i to 0% i 35%. Ta činjenica opravdava svrstavanje Hrvatske po tome kriteriju u red ne porezno najnekonkurentnijih već u red srednje konkurentnih zemalja u smislu stopa poreza na dobit. Nakon 2000. god. Hrvatska je novom stopom poreza na dobit od 20% po tom kriteriju bitno poboljšala svoju poreznu konkurentnost i na listi 11 zemalja svrstala se u red onih s najnižom zakonskom stopom poreza na dobit. No postavlja se pitanje koliko je niža stopa poreza na dobit u odnosu prema drugim poreznim sustavima optimalni porezni poticaj. Naime, ta metoda afirmiranja porezne konkurentnosti ima prednosti i nedostatke. Prema

Tablica 1. Zakonske stope poreza na dobit u nekim tranzicijskim zemljama

ZEMLJA	OSNOVNA STOPA	POSEBNA STOPA ZA OSTALE AKTIVNOSTI
1.	2.	3.
Hrvatska	35% <sup>a</sup> ; 20% <sup>b</sup>	–
Češka	35%	25% za investicije, udjele i mirovinske fondove
Mađarska	18%	3% za određene inozemne kompanije
Slovenija	25%	–
Albanija	30%	–
Bugarska	20% - 27%	10% poreza na dobit od oporezivog dohotka plativo lok. budžetima
Makedonija	15%	–
Poljska	34%	–
Rumunjska	38%	60% za igre na sreću; 25% za poljoprivredu
Slovačka	40%	20% za poljoprivredu
Jugoslavija	20% - 25%	Crna Gora ubire 2.5% za inozemne kompanije

<sup>a</sup> Zakonska stopa poreza na dobit 1997 - 2000.

<sup>b</sup> Zakonska stopa poreza na dobit 2001 - ?

Napomena: Preveo i prilagodio autor rada.

Izvor: IBFD., 1999. Central & East European Tax Directory. Amsterdam. IBFD, 15 - 16.

Shah (1995.) prednosti bi bile da porezni obveznici vrlo dobro prihvaćaju takvu vrstu poticaja, da investitori blagonaklono gledaju na zemlje koje uvode nižu stopu od poreznih sustava drugih zemalja, da investitori također mogu cijeliti to što se država svojim intervencionističkim instrumentarijem ne upleće u favoriziranje pojedinih vrsta investicija jer je snižena stopa predviđena za sve aktivnosti pa investitori sami odlučuju kamo će investirati (uglavnom vođeni interesom investiranja u najprofitabilnije aktivnosti). Prema Shah (1995.), nedostaci takvog načina afirmiranja porezne konkurentnosti bili bi da međunarodne integracije mogu oslabiti nastojanja države da održi svoj porezni sustav relativno neutralnim (ako porezne osnovice i stope nisu jednake u pojedinim poreznim sustavima, multinacionalne korporacije mogu iskoristiti te razlike tako da npr. izdaju zadužnice u zemlji s visokom poreznom stopom da bi prikupile sredstva kojima će financirati investicije u zemljama s niskom poreznom stopom - tu mogućnost nemaju kompanije koje su u poslovanju lokalno orijentirane), da niža porezna stopa ne donosi koristi poreznom obvezniku odmah, već u kasnijim godinama, da snižena stopa smanjuje porez plaćen na "stare investicije" što donosi korist vlasnicima "starog kapitala", istodobno

smanjuje porezne prihode države. No treba svakako naglasiti da ispitivanje porezne konkurentnosti prema kriteriju poreznih stopa, iako najjednostavnije, ne daje vjerodostojan odgovor na pitanje je li određeni porezni sustav porezno konkurentan u odnosu prema drugome ili nije. Dapače, analiza porezne konkurentnosti samo prema kriteriju stopa može inicirati potpuno pogrešne zaključke.

### **3. Usporedba konkurentnosti sustava poreza na dobit u tranzicijskim zemljama prema kriteriju poreznih osnovica**

Da se porezna stopa, koja je u poreznim sustavima različitih zemalja uglavnom različita, ne može uzeti kao najreprezentativniji kriterij za odlučivanje o poreznoj konkurentnosti dokazuje i različito, u zakonodavnom smislu, definiranje poreznih osnovica. Naime, porezno opterećenje obveznika zapravo je jedini pravi kriterij u valoriziranju i usporedbi porezne konkurentnosti između različitih poreznih sustava. Porezno opterećenje, nadalje, nije ovisno samo o visini poreznih stopa koje se primjenjuju u određenom poreznom sustavu za određeni porezni oblik. Nažalost, upravo se visina stopa koja se primjenjuje u određenom poreznom obliku najčešće percipira i mentalno poistovjećuje s poreznim opterećenjem. "Porezno opterećenje, naravno, ne ovisi samo o primijenjenoj poreznoj stopi, nego i o poreznoj osnovici na koju se one primjenjuju, odnosno o poreznim oslobođenjima i olakšicama koje se pritom uzimaju u obzir" (Jelčić, 1998). Ovisnost poreznog opterećenja o stopi i poreznoj osnovici stavlja pred poreznu legislativu nimalo jednostavan zahtjev - ostvarenje porezne konkurentnosti u obliku poreznog rasterećenja putem porezne stope i/ili porezne osnovice. Budući da je već istaknuto kako se porezno opterećenje jače odražava upravo putem porezne stope, razumljivo je da će najveći dio intervencija porezne vlasti u smjeru rasterećenja u oporezivanju i ostvarivanju porezne konkurentnosti biti instrumentalizirano poreznom stopom. Međutim, želja mi je dokazati da i različito definiranje porezne osnovice, odnosno svih čimbenika koji utječu na njezinu visinu, može znatno utjecati na veličinu realne konkurentnosti pojedinoga poreznog sustava, ali ne i na veličinu fiktivne porezne konkurentnosti, tj. one koja se u javnosti (među stvarnim i potencijalnim poreznim obveznicima) najšire percipira. Fiktivna je porezna konkurentnost vezana za fiktivno porezno opterećenje (koje je upravno razmjerno visini porezne stope, ali i ostalim pokazateljima koje porezni obveznici relativno lako i jednostavno percipiraju, npr. apsolutni broj odbitnih i pribrojnih stavki pri utvrđivanju porezne osnovice, broj poreznih olakšica, poticaja i oslobođenja itd.). Pod realnom poreznom konkurentnošću razumijeva se ukupno, stvarno i konačno porezno opterećenje, tj. efektivna porezna stopa (koja osim brojčanih pokazatelja fiktivnoga poreznog opterećenja sadrži i sve ostale parametre iz porezne legislative koji utječu na veličinu realnoga i konačnoga poreznog opterećenja poreznog obveznika, npr. vrsta, struktura, trajnost, signifikantnost pojedinih pribrojnih i odbitnih stavki pri utvrđivanju porezne osnovice, kao i pojedinih olakšica, oslobođenja i poticaja u sustavu poreza na dobit itd.). Ako, dakle, želimo ispitati stvarnu poreznu konkurentnost pojedinih zemalja, moramo analizirati i porezne osnovice, ali i parametre koji utječu na njezinu veličinu uz odgovarajući porezni oblik.

Tablica 2. Stavke osnovice poreza na dobit u nekim tranzicijskim zemljama

ZEMLJA	MOGUĆNOST ODBITKA OSTVARENIH TROŠKOVA			ODBITNE REZERVE	PRIENOS GUBITKA UNAPRIJED (UNATRAG) (god.)
	OSNOVNO PRAVILO	POREZNO PRIZNATI TROŠKOVI	POREZNO NEPRIZNATI TROŠKOVI		
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Hrvatska	razlika između vlastitog kapitala investiranog u poslovanje na početku i na kraju godine	putni troškovi i reprezentacija	bonusi, pretjerano zaračunane kamate i troškovi koji nisu direktno povezani s ostvarivanjem prihoda	Nema odredbi	5 (0)
Češka	osigurana ili ostvarena dobit	putni troškovi; donacije; troškovi najma; udjeli u prekoračenju odnosa duga i glavnice; sponzorski troškovi	troškovi zabave; direktorski honorari; kazne i naknade; troškovi nabave vrijednosnica; troškovi konstruiranja i poboljšanja opipljive imovine; troškovi najma i leasinga nemat. imovine; stalni doprinosi za soc. i zdrav. osiguranje	pričuve za popravke materijalne imovine; aktivnosti izobrazbe; rizične obveze; specijalne odredbe za banke i osiguravajuća društva	7 (0)
Madarska	svi zakonski oporezivi prihodi	kamate više od odnosa obveza/ /glavnica; troškovi reprezentacije do 0.5% ukupnih prihoda; donacije do 20% oporezivih prihoda; darovi i uzorci; nabavna cijena auta do 6 mil. HUF i troškovi popravaka; 20% gotovinski plaćenih računa iznad određene vrijednosti	troškovi nespojivi s poduzetničkom aktivnošću; naknade i kazne; kamate za zakašnjela plaćanja	pričuve za nepredvidive obveze; specijalne odredbe za banke i osiguravajuća društva	5 (2)
Slovenija	dobit kao rezultat poslovne aktivnosti	troškovi reprezentacije; donacije; kamate na zajmove; troškovi rada	kazne; kamate na zaostale dugove	investicijske pričuve; dugoročne pričuve unutar određenih granica	5 (0)
Albanija	realizirani prihodi	udjeli (porezno nepriznati ako premašuju stopu odbrenu od centralne banke)	kazne i naknade; kamate plaćene na honorare; troškovi reprezentacije	specijalne pričuve banaka i osiguravajućih društava	3 (0)

nastavak tablice 2. na sljedećoj stranici

nastavak tablice 2.

ZEMLJA	MOGUĆNOST ODBITKA OSTVARENIH TROŠKOVA			ODBITNE REZERVE	PRIENOS GUBITKA UNAPRIJED (UNATRAG) (god.)
	OSNOVNO PRAVILO	POREZNO PRIZNATI TROŠKOVI	POREZNO NEPRIZNATI TROŠKOVI		
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Bugarska	prihodi potrebni za poslovanje	kamate; donacije do 5% prihoda; dnevnice	kazne i naknade; troškovi za aute; prihodi koji se ne koriste u poslovne svrhe; neobvezne premije životnog osiguranja; troškovi rekonstrukcije fiksnog kapitala; kamate na dioničarske zajmove	do 70% nabava; dodjele bankovnim pričuvama; specijalne pričuve i fondovi osiguravajućih društava	5 (0)
Makedonija	prihodi koji se odnose na poslovnu aktivnost	troškovi reklamiranja, promocije i poslovne reprezentacije	naknade i kazne; sponzorstva; troškovi reprezentativnih automobila	do 15% ostvarenih profita za banke i osiguravajuća društva	3 (0)
Poljska	prihodi od proizvodnje i ostali zakonski određeni prihodi	troškovi stvaranja određenih životnih prostora; troškovi reprezentacije i reklamiranja	naknade i kazne; skupine doprinosa	pričuve za nepredvidljive obaveze	5(0)
Rumunjska	dobit koja se odnosi na redovito poslovanje	troškovi reprezentacije; putni troškovi; donacije	poslovi nevezani s poslovanjem; troškovi darova, beneficija radnicima, premije osiguranja	najmanje 5% profita mora biti alocirano u sve pričuvne fondove sve dok fond ne prijeđe 20% registriranog kapitala; specijalne odredbe za banke	5 (0)
Slovačka	zakonski ostvarena dobit	putni troškovi; donacije; leasing; reklamiranje; kamate više od odnosa dug/glavnica	troškovi reprezentacije; direktorski honorari; naknade	popravci	5 (0)
Jugoslavija	prihodi vezani za oporezivi dohodak	donacije karitativnim službama; troškovi reklamiranja i promocije; ekološke i energetske - konzervacijske mjere	naknade i kazne	pričuve za nepredvidive obveze; revalorizacijske pričuve imovine; specijalne odredbe za banke	5 (0)

Napomena: Preveo i prilagodio autor rada.

Izvor: IBFD, 1999. Central & East European Tax Directory. Amsterdam. IBFD, 17 - 20.

U tablici 2. dan je prikaz definiranja porezne osnovice, ali i neki parametri koji utječu na njezinu veličinu za Hrvatsku i još deset tranzicijskih zemalja za 1999. god. Iako je definiranje porezne osnovice u različitim poreznim sustavima načelno vrlo slično, detaljnijom analizom uočava se da je zapravo definiranje porezne osnovice realno vrlo različito, i to prije svega zbog drugačijeg definiranja ključnih poj-

movu pri utvrđivanju veličine osnovice, a to su prihodi i rashodi iz tzv. redovitog poslovanja poreznog obveznika. Budući da se definiranje prihoda i rashoda iz redovitog poslovanja u većini poreznih sustava zakonodavno rješava postupkom tzv. enumeracije (tj. postupkom nabiranja i sastavljanja popisa konačnog broja stavki koje određuju i integriraju određeni pojam), logične su i razlike koje se iz toga pojavljuju. Analiza tih razlika vrlo je težak zadatak zbog konstantnih i vrlo čestih promjena upravo u segmentu definiranja prihoda i rashoda koji će dobiti epitet iz redovitog poslovanja i time ući kao pribrojna ili odbitna stavka u utvrđivanju osnovice poreza na dobit. Upravo zbog čestog mijenjanja i dopunjavanja ili brisanja iz porezne legislative onoga što porezna vlast definira prihodom i porezno priznatim rashodom, analiza poreznog opterećenja, pa time i porezne konkurentnosti određenog poreznog sustava, otežana je i bez konkretnih i bitnijih rezultata zbog kratkoročnosti u reprezentativnosti takve analize. Zbog toga ćemo daljnju analizu porezne konkurentnosti prema kriteriju poreznih osnovica usmjeriti prema određenim parametrima koji utječu na veličinu same osnovice poreza na dobit u različitim poreznim sustavima, a to su porezno priznati troškovi, porezno nepriznati troškovi, odbitne rezerve i prijenos gubitka unaprijed i/ili unatrag. Porezno priznate troškove čine uglavnom različiti troškovi koji se pojavljuju u poslovanju poreznog obveznika a nisu u potpunosti zakonodavno dobili karakter rashoda iz redovitog poslovanja već se mogu nazvati kvazi troškovima iz redovitog poslovanja, odnosno oni to jesu, ali samo u zakonski određenom opsegu, tj. unutar nekih granica. Ti troškovi mogu biti okarakterizirani i kao razumijevanje porezne vlasti da je za normalno poslovanje potrebno da porezni obveznik pokatkad ima i one troškove koji možda i nisu najnužniji, ali svakako su bitni za normalno poslovanje poreznog obveznika. Koliko su porezne vlasti imale razumijevanje za takvu vrstu troškova u pojedinim zemljama, vidi se u trećem stupcu tablice 2. Iz takvih se podataka uočava da su porezne vlasti većine zemalja kao porezno priznate troškove definirale putne troškove (Hrvatska, Češka, Mađarska, Rumunjska, Slovačka), troškove reprezentacije (Hrvatska, Češka, Mađarska, Slovenija, Makedonija, Poljska, Rumunjska), troškove reklamiranja, promocije i donacije (Češka, Mađarska, Slovenija, Bugarska, Makedonija, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Jugoslavija) te druge troškove karakteristične za pojedini porezni sustav. Analiza kvantitete ograničenih odbitaka u pojedinim poreznim sustavima može dati načelne pokazatelje o poreznoj konkurentnosti prema kriteriju broja ograničenih odbitaka među promatranim zemljama. Takva analiza upućuje na zaključak da su prema navedenom kriteriju fiktivno porezno najkonkurentnije zemlje Češka, Mađarska, Slovenija, Slovačka. Međutim, takva je analiza slabo reprezentativna u smislu ispitivanja porezne konkurentnosti jer za pojedini porezni sustav i pojedinu djelatnost u sklopu tog sustava pojedini troškovi mogu biti potpuno irelevantni (npr. mali udio u ukupnom iznosu troškova poslovanja, drugačiji poslovni običaji, drugačiji tip poslovne organizacije itd.), dok u drugom sustavu, odnosno u drugoj djelatnosti to uopće ne mora biti tako. Porezna vlast treba utvrditi onaj optimalni model zakonodavnog definiranja ograničenih odbitaka koji će najbolje odgovarati domaćim gospodarskim subjektima i koji će nastojati respektirati potrebe njihova razvoja. Cilj takvog optimalnog modela stoga ne mora



biti što veći broj ograničenih odbitaka već optimalan broj odbitaka koji integriraju one troškove koji u danim socio-ekonomskim uvjetima mogu porezno rasteretiti važne i razvojno poticajne sfere gospodarskog djelovanja. Nažalost, dok su optimalni ograničeni odbici u funkciji realnog poreznog rasterećenja i realne porezne konkurentnosti, ona fiktivna, u fiskalnom smislu, često zahtijeva neprimjerenu količinu odbitaka koji zbog želje za ostvarivanjem porezne konkurentnosti određenog poreznog sustava mogu stvoriti plodno tlo za poreznu evaziju kao i neoptimalno i kontraproduktivno gospodarsko djelovanje.

Porezno nepriznate troškove kao parametar koji utječe na veličinu porezne osnovice, a time i poreznog opterećenja, čine oni troškovi koji nisu u svezi s redovitim poslovanjem gospodarskog subjekta te zbog toga nisu odbitna stavka pri utvrđivanju veličine porezne osnovice. Za poreznog obveznika koji poreznu konkurentnost različitih poreznih sustava ocjenjuje prema tom kriteriju bit će relevantan što manji broj i vrsta takvih troškova. Gledano s te pozicije, fiktivno su porezno najkonkurentnije zemlje Hrvatska, Slovenija, Poljska i Jugoslavija. Međutim, treba u obzir uzeti da su odredbe o porezno nepriznatim troškovima zapravo vrlo diskutabilne naravi te je zapravo i poželjno da porezna vlast odredi veći broj takvih troškova upravo da bi spriječila korištenje određenih troškova koji nemaju veze s normalnim i redovitim poslovanjem kao odbitnih stavki pri utvrđivanju porezne osnovice. Usto, određivanje porezne konkurentnosti prema tom kriteriju nije logičan niti za nacionalno gospodarstvo dobronamjeran potez jer se analiza svodi na detektiranje i karakteriziranje konkurentnim onog poreznog sustava koji poreznom obvezniku dopušta odbitak većeg broja troškova koji su nastali izvan redovitog poslovanja, a koji mogu biti i bazom za na taj način predmnijevanu poreznu evaziju. Primjerice, porezni obveznik koji u obavljanju svoje djelatnosti ima znatne troškove reprezentacije radije će biti porezni obveznik u Hrvatskoj, gdje se ti troškovi ograničeno odbijaju pri utvrđivanju porezne osnovice nego obveznik poreza na dobit u Slovačkoj, gdje se ti troškovi nikako ne mogu odbiti pri utvrđivanju osnovice. Tako gledano, Hrvatska je porezno konkurentnija za obveznika poreza na dobit od Slovačke, ali istodobno sustav poreza na dobit Hrvatske jače potiče takvu vrstu trošenja iako ono ne mora biti uvijek opravdano i zbog otežanog administrativnog praćenja može stvoriti poreznom obvezniku prostor za namjeravanu poreznu evaziju.

Prihodi što se tezuriraju u posebne pričuve koje najčešće imaju zadaću održavanja likvidnosti te će na taj način biti upotrijebljeni tek u bližoj ili daljoj budućnosti za svrhe koje će proisteći iz redovitog poslovanja (riječ je zapravo o tezuriranju prihoda ostvarenih danas za njihovo efektuiranje u budućim rashodima iz redovitog poslovanja) u većini se poreznih sustava (u Hrvatskoj ipak nije tako) porezno u potpunosti ili djelomično ne tereti. Te su pričuve uglavnom vezane za neke popravke, nepredvidive obveze, investicije, specijalne nabave, bankovne pričuve, pričuve osiguravajućih društava čije će efektuiranje biti realizirano u budućnosti. Analiza odbitnih pričuva pojedinih zemalja radi detektiranja porezne konkurentnosti pokazuje da je Hrvatska u tom smislu porezno najnekonkurentnija (jer u sustavu poreza na dobit uopće nema odredbi koje bi definirale takve odbitne pričuve), dok su prema

navedenom kriteriju porezno najkonkurentnije Češka, Mađarska i Bugarska. No ta je ocjena paušalna jer karakteristike svakog poreznog sustava, a zatim i djelatnosti unutar takvog sustava, definiraju signifikantnost pojedinih vrsta pričuva pa se još jedanput pokazuje istinitom hipoteza da za ocjenu porezne konkurentnosti nije toliko bitan broj porezno dopustivih odbitaka, već značenje takvih odbitaka za uspješno i produktivno djelovanje gospodarskih subjekata kao poreznih obveznika.

U šestom stupcu tablice 2. predložene su mogućnosti prijenosa gubitka unaprijed, odnosno unatrag, tj. broj godina koje pojedini porezni sustav određene zemlje dopušta u tu svrhu. Svakako da se prijenos iznad uobičajenih pet godina unaprijed (Češka) i dopuštanje prijenosa gubitka unatrag (Mađarska) moraju respektirati kao svojevrstne porezne olakšice te su stoga po tome kriteriju navedene zemlje i porezno najkonkurentnije. Suprotno vrijedi za Albaniju i Makedoniju čiji porezni sustavi predviđaju prijenos gubitka unaprijed od samo tri godine, dok prijenos gubitaka unatrag ne postoji.

U tablici 3. prikaz je vrednovanja zaliha i amortizacije osnovnih sredstava unutar poreza na dobit. U prvom stupcu te tablice dani su načini vrednovanja zaliha. Razumljivo je da će veći broj oportuniteta načina vrednovanja zaliha poboljšati atraktivnost pojedinoga poreznog sustava jer omogućuje poreznom obvezniku mogućnost da zalihe vrednuje prema onom modelu koji mu najbolje odgovara. U tom se smislu Poljska, s čak pet zakonski dopuštenih modela vrednovanja zaliha ističe kao porezno najkonkurentnija, a slijede je Češka i Bugarska (s po četiri modela), te Hrvatska, Slovenija, Albanija i Slovačka (s po tri modela). Jugoslavija i Makedonija predviđaju samo po jedan model vrednovanja zaliha te su stoga po tome kriteriju porezno najkonkurentnije. Glede metoda amortizacije, porezni sustavi koji predviđaju ubranu amortizaciju u svakom se slučaju mogu okarakterizirati kao porezno konkurentni u odnosu prema onima koji takvo što ne dopuštaju. U tom smislu porezno su najkonkurentnije Hrvatska (pogotovo sadašnjim sustavom koji uz ubranu amortizaciju od sada predviđa i tzv. jednokratni otpis), Češka, Bugarska, Makedonija, Rumunjska, Slovačka i Jugoslavija. Slovenija i Albanija po tome su kriteriju porezno najkonkurentnije jer predviđaju samo pravocrtnu amortizaciju. S obzirom na očekivani vijek trajanja imovine razumljivo je da će dani manji vijek za poreznog obveznika biti prihvatljivi jer će omogućiti da svake godine otpiše veći iznos troškova s naslova amortizacije za pojedinu stavku svoje imovine i time znatnije umanju svoju poreznu obvezu. U tom smislu Slovenija ima najkraći očekivani vijek trajanja za zgrade, vozila, opremu i strojeve te je prema tom kriteriju svakako porezno najkonkurentnija u usporedbi s promatranim zemljama. Poljska i Jugoslavija s najduljim predviđenim vijekom trajanja za pojedine stavke imovine ističu se kao porezno najnekonkurentnije. Prednosti takvih poticaja (Shah, 1995), (posebno u obliku ubrane amortizacije) jest da se takav poticaj može iskoristiti samo ako do investiranja stvarno i dođe, da je takav poticaj usmjeren na točno određenu aktivnost, da može poticati ulaganja u dugoročni profitabilni kapital, da manje košta državu nego alternativni poticaji, da potiče "nove investicije". Osnovni nedostaci vezani za ubranu amortizaciju koje spominje Shah (1995) jesu točna određenost za

koje se stavke imovine predviđa, čime se izravno diskriminiraju ona poduzeća koja se u svom poslovanju neintenzivno koriste tim vrstama svoje imovine, veća korisnost ubrzanе amortizacije za ona poduzeća koja češće mijenjaju svoju imovinu i za postojeća poduzeća nego za ona koja se tek osnivaju jer ona najprije moraju početi ostvarivati dobit da bi se mogle koristiti tim poticajem.

Tablica 3. Vrednovanje zaliha i amortizacija osnovnih sredstava u sklopu poreza na dobit

ZEMLJA	VREDNOVANJE ZALIHA	METODA AMORTIZACIJE	OČEKIVANI VIJEK TRAJANJA (GOD.)				
			ZGRADE	VOZILA	UREDSKA OPREMA	STROJEVI	NEMATERIJALNA IMOVINA
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hrvatska	FIFO; LIFO; ponderirani prosječni troškovi	pravocrtna; ubrzana amortizacija; jednokratni otpis <sup>c</sup>	25-50 god.	cestovna vozila - 4 god. zrakoplovi - 8 god.	5 god.	8 god.	5 god.
Češka	niži povijesni troškovi ili tržišna vrijednost; ponderirani prosječni troškovi; FIFO	pravocrtna; ubrzana amortizacija	20-30 god.	osobni automobili - 4 god. kamioni, autobusi - 6 god.	4 god.	6-12 god.	softver, know-how - 4 god. patenti - 15 god. kapitalizirani troškovi osnivanja poduzeća, nematerijalni rezultati istraživanja i razvoja - 5 god. ostalo - 8 god.
Madarska	povijesni troškovi; ponderirani prosječni troškovi	načelno pravocrtna; ostale metode moguće prema posebnim i ubrzanim režimima	10-50 god.	5 god.	3 god.	3-7 god.	utrživa prava - 6 god. trgovačke marke - 5 god. ostalo-očekivani vijek trajanja određuje porezni obveznik
Slovenija	FIFO; LIFO; ponderirani prosječni troškovi	pravocrtna	10 god.	3 god.	oprema - 3 god. kompjutori i kompjutorska oprema - 2 god.	3 god.	goodwill - 5 god.
Albanija	povijesni troškovi; ponderirani prosječni troškovi; LIFO	pravocrtna	20 god.	5 god.	kompjutori - 4 god.	5 god.	10 god.
Bugarska	povijesni troškovi; ponderirani prosječni troškovi; FIFO; LIFO	pravocrtna; ubrzana amortizacija	10-25 god.	motorna vozila - 5 god. ostalo - 12,5 god.	5 god.	5-12,5 god.	softver - 4 god. ostalo - 5 god.

nastavak tablice 3 na sljedećoj stranici

nastavak tablice 3

ZEMLJA	VREDNOVANJE ZALIHA	METODA AMORTIZACIJE	OČEKIVANI VIJEK TRAJANJA (GOD.)				
			ZGRADE	VOZILA	UREDSKA OPREMA	STROJEVI	NEMATERIJALNA IMOVINA
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Makedonija	povijesni troškovi	ubrzana amortizacija s opadajućim saldom ili pravocrtna; ubrzana amortizacija za tehnologiju i zaštitu okoliša	informacija nepoznata	informacija nepoznata	informacija nepoznata	informacija nepoznata	informacija nepoznata
Poljska	povijesni troškovi; tržišna (realna) vrijednost; prosječni ponderirani troškovi; FIFO; LIFO	pravocrtna	25-67 god.	5-8 god.	4-8 god.	4-12 god.	2-5 god.
Rumunjska	povijesni troškovi; ponderirani prosječni troškovi	pravocrtna; ubrzana amortizacija s opadajućim saldom; ubrzana amortizacija	30 god.	17 god.	namještaj - 15 god. ostalo - 9 god.	28-50 god.	nije definirano
Slovačka	nabavna cijena; prosječni ponderirani troškovi; FIFO	pravocrtna; ubrzana amortizacija	30-40 god.	osobni automobili - 4 god. kamioni, autobusi - 8 god.	4 god.	8-15 god.	softver, know-how - 4 god; patenti - 15 god; ostalo - 8 god.
Jugoslavija	prosječni ponderirani troškovi	ubrzana amortizacija s opadajućim saldom; pravocrtna; ubrzana amortizacija za specifičnu imovinu	67 god.	6 god.	oprema - 8 god. kompjuteri - 5 god.	6-12 god.	5 god.

<sup>c</sup> Jednokratni otpis predviđen je novim Pravilnikom o amortizaciji iz 2001. god.

Napomena: Preveo i prilagodio autor rada.

Izvor: IBFD, 1999. Central & East European Tax Directory. Amsterdam. IBFD, 21 - 23.

#### 4. Usporedba konkurentnosti sustava poreza na dobit u tranzicijskim zemljama prema kriteriju poreznih oslobođenja, olakšica i poticaja

Analiza porezne konkurentnosti prema kriteriju oslobođenja, olakšica i poticaja ima bitnu prednost u odnosu prema istoj analizi poreznih osnovica, a sastoji se u relativno jednostavnijem rezoniranju smanjenja poreznog opterećenja (što je zapravo i cilj uvođenja poreznih oslobođenja, olakšica i poticaja) jer je ono uglavnom prezentirano u obliku brojčanih pokazatelja, pa time i relativno jednostavno za utvrđivanje. "...oslobođenja i olakšice pri oporezivanju dobiti redovito su usmjerene na poticanje odnosno poboljšanje i unapređenje poslovnih rezultata obveznika tog poreza, te se daju prema različitim kriterijima, kao npr.: a) prema vrsti djelat-

nosti, b) prema vrsti poduzeća, c) prema mjestu obavljanja djelatnosti i nekim drugim mogućim kriterijima” (Jelčić, 1998). “Danas u različitim gospodarstvima postoji veliki broj poreznih olakšica inozemnim ulagačima: porezni praznici (...), olakšica po osnovi ulaganja (...), investicijski (porezni) krediti (...), ubrzana amortizacija (...), potpuni otpis (...), slobodna amortizacija (...), nadoknada carine” (Vitek, 1998). Poslužit ću se dostupnim podacima i provesti analizu porezne konkurentnosti u smislu poreznih poticaja, oslobođenja i olakšica po kriterijima poticaja za otvaranje novih poduzeća, poticaja specijalnim aktivnostima i/ili specijalnim lokacijama, poticaja reinvestiranja i ostalih poticaja.

Tablica 4. Porezni poticaji, olakšice i oslobođenja u sustavu poreza na dobit u nekim tranzicijskim zemljama

ZEMLJA	NOVO PODUZEĆE	SPECIJALNE AKTIVNOSTI I/ILI SPECIJALNE LOKACIJE	POTICAJI REIN- VESTIRANJA	OSTALI POTICAJI
1.	2.	3.	4.	5.
Hrvatska do 2001.	-	“porezni obveznici koji imaju prebivalište, odn. sjedište djelatnosti ili podružnicu na području posebne državne skrbi, a zapošljavaju najmanje 3 osobe na neodređeno vrijeme s prebivalištem na tom području i te su osobe provele u radnom odnosu najmanje 9 mj.	-	zaštitna kamata (5%+inflacija) kao stavka umanjena primijenjene stope poreza na dobit; specijalne poticaje može zajamčiti vlada za rekonstrukciju i razvoj
Češka	-	izuzeće za određene proizvođače energije 5 god. od početka poslovanja	-	10% odbitka troškova mehanizacije i opreme općenito; 20% odbitka troškova mehanizacije korištene u poljoprivredi i šumarstvu, jamstvo prvome vlasniku ako nije prodano ili iznajmljeno 3 god. od nabave
Mađarska	-	50% - tno porezno smanjenje raspoloživo do 5 god., u godini u kojoj je više od 1 bilijun HUF investirano u proizvodne pogone u kojima se dobit s obzirom na inicijalno ulaganje povećala za 5% (ili min. 50 mil. HUF) te trgovačka društva u kojima se dobit uvećala za 25%	-	odbitak za novozaposlene radnike; specijalno smanjenje režima i/ili porezno rasterećenje za investicije u mehanizaciju i zgrade ili za infrastrukturne objekte u određenim regijama i uvjetima
Slovenija	-	-	može se odbiti 20% investicije u vidljivu fiksnu imovinu i nemat. dugotrajnu imovinu	40% odbitka od investicije u fiksnu imovinu; 30% odbitka na plaće trenera i nezaposlenih; 50 - 70% odbitka na plaće invalidnim osobama
Albanija	-	-	-	-
Bugarska	10% porezne olakšice na investicije novih kompanija u područjima slabe zaposlenosti	za prioritetne investicijske projekte veće od 5 mil. USD 50% se smanjuje porezna obveza za sljedećih 10 god. ako je investirano u područja visoke nezaposlenosti i ako je otvoreno 100 novih radnih mjesta, uvodi se 10% poreznog rasterećenja za povećanje kapitala	-	troškovi kapitala mogu se odbiti do visine godišnje dobiti ako je imovina korištena najmanje 1 godinu nakon što su troškovi odbijeni

nastavak tablice 4 na sljedećoj stranici

nastavak tablice 4

ZEMLJA	NOVO PODUZEĆE	SPECIJALNE AKTIVNOSTI I/ILI SPECIJALNE LOKACIJE	POTICAJI REIN- VESTIRANJA	OSTALI POTICAJI
1.	2.	3.	4.	5.
Makedonija	–	kapitalne investicije u povijesne i kulturne objekte; zaštita okoliša kao odbitna stavka pri utvrđivanju oporezive dobiti	odbitak za reinvestiranu dobit	–
Poljska	–	investicijske naknade osigurane za kompanije koje djeluju u određenim područjima visoke nezaposlenosti i zapošljavaju nove djelatnike; kompanije koje djeluju u određenim ekonomskim zonama dobivaju različite povlastice, uključujući i 100%-tno oslobođenje za 10 god.	–	naknade za zaposlene invalide; odbitak 30% porezne osnove za kupnju fiksne imovine u prvoj godini deprecijacije
Rumunjska	–	–	–	naknade za zaposlene invalide; oslobođenje od poreza na dobit za kompanije koje imaju koncesiju za držanje ulja od 1 god., počevši od prvog dana kada je neočišćeno ulje iscijeđeno; oslobođenje od uvoznih carina i PDV-a za određena kapitalna dobra; ubrzana deprecijacija
Slovačka	porezna odgoda od 10 god. i smanjenje poreza za 75% za 5 god. uz određene uvjete	–	–	snižena stopa za kompanije koje zapošljavaju invalidne osobe
Jugoslavija	3 god. oslobođenja (1 god. za trgovinu, bankarstvo i osiguravatelje)	5-godišnje oslobođenje za lokacije u duty-free zonama; 5-godišnje oslobođenje za slabo razvijena područja; 6-godišnje oslobođenje u visokoprioritetnim nerazvijenim područjima	naknade za profite reinvestirane u fiksnu imovinu, dionice i državne obveznice	40% porezno rasterećenje za novozaposlene (20% u Crnoj Gori) za njihove dohotke u 2 godine; poticaji za zapošljavanje stručnjaka i invalidnih osoba

<sup>d</sup> Ministarstvo financija, 2000. Porezni vijesnik: Zakon o porezu na dobit. Zagreb: Institut za javne financije.

Napomena: Preveo i prilagodio autor rada

Izvor: IBFD, 1999. Central & East European Tax Directory. Amsterdam. IBFD. 24 - 28.

Ministarstvo financija, 2000. Porezni vijesnik: Zakon o porezu na dobit.

Zagreb: Institut za javne financije

U drugom stupcu tablice 4. vidljivo je da poticaje za otvaranje novih poduzeća na listi 11 tranzicijskih zemalja imaju samo Bugarska, Slovačka i Jugoslavija pa su stoga one po tom kriteriju porezno konkurentnije u odnosu prema ostalih osam zemalja. Svaka je od tih zemalja (Bugarska, Slovačka i Jugoslavija) definirala svoj optimalni model poticanja za otvaranje novih poduzeća koji nudi te poticaje uz određene uvjete. Ti su poticaji u biti tzv. porezni praznici, tj. mjere fiskalne politike kojima se predviđa razdoblje izuzeća od poreza na dohodak/dobit za nove industrije (Ott, 1999). Prednosti takve olakšice prema Shah (1995) bile bi da poduzeće ostva-

ruje velike koristi odmah na početku ostvarivanja dobiti (za razliku od snižene porezne stope), da potiče primarno kratkoročne investicije, da inhibira financiranje zaduživanjem što smanjuje opasnost od bankrota. Kao nedostatke te olakšice Shah (1995) ističe nepoticanje dugoročnih investicija, mogućnost ostvarenja porezne in-vazije transferom troškova međusobno povezanih poduzeća iz poduzeća koje se koristi tom olakšicom u drugo koje je ne koristi, mogućnost zatvaranja poduzeća na jednoj lokaciji nakon isteka trajanja olakšice i njegova ponovnog otvaranja na drugoj lokaciji radi novog korištenja olakšice. Također se smanjuju i porezni prihodi države kroz vijek trajanja olakšice, a njome se mogu koristiti samo novonastala poduzeća, što je diskriminatorno prema već postojećima. Paušalno vezanje samo za brojčane parametre u analizi tih poticaja dovodi nas do ocjene fiktivne porezne konkurentnosti prema kojoj je Slovačka s poreznom odgodom od 10 godina i smanjenjem poreza za 75% za pet godina porezno najkonkurentnija od svih analiziranih tranzicijskih zemalja. Međutim, tek detaljan uvid u sve uvjete u kojima se primjenjuju navedeni brojčani parametri daju ocjenu stvarne (realne) porezne konkurentnosti koja u tom smislu može biti veća ili manja s obzirom na druge porezne sustave, ali sigurno različita od predmnijevane (fiktivne) porezne konkurentnosti.

U trećem stupcu tablice 4. mogu se vidjeti poticaji što ih promatrane tranzicijske zemlje imaju za određene specijalne aktivnosti i/ili specijalne lokacije. Vidljivo je da Slovenija, Albanija, Rumunjska i Slovačka u svojim sustavima poreza na dobit uopće nemaju takve poticaje pa su stoga te zemlje prema tom kriteriju potpuno porezno nekonkurentne. Ostale razmatrane zemlje imaju takve poticaje koji se, što je i normalno, međusobno razlikuju. Upravo je ta različitost temelj za diferencijaciju i stvaranje porezno-konkurentne prednosti određenoga poreznog sustava pred drugim(a). Stoga svaka porezna vlast u određenoj zemlji odlučuje o autohtonom modelu takvih poticaja u skladu sa željenom kvantitativnom i kvalitativnom strukturom ulaganja koja će najuspješnije osigurati one željene učinke koji su inicirali uvođenje poticaja. Hrvatska se u razdoblju prije 2000. godine u svome sustavu poreza na dobit u kategoriji tih poticaja odlučila potaknuti lociranje gospodarske djelatnosti (a time i zapošljavanje, naseljavanje i općenito socio-ekonomsku revitalizaciju) u područja tzv. posebne državne skrbi na način da poveća zaštitnu kamatnu stopu na tim područjima. Učinci koje je zaštitna kamata imala na poreznu konkurentnost, ali i općenito na porezni sustav, opširnije će biti elaborirani u šestom poglavlju ovoga rada. Češka se odlučila za poticanje specijalne aktivnosti proizvodnje energije i u tom je smislu za tu djelatnost porezno najkonkurentnija od svih ostalih tranzicijskih zemalja jer one u svoje sustave poreza na dobit nisu uvele takvu vrstu poticaja. Mađarska je definitivno otišla najdalje od svih promatranih tranzicijskih zemalja jer je uspjela afirmirati model poticaja koji istodobno ima i brojne i jednostavne poticaje za percipiranje među potencijalnim poreznim obveznicima. Mađarski sustav poreza na dobit potiče ulaganja u proizvodne pogone i trgovačka društva koji donose točno utvrđenu minimalnu visinu dobiti u odnosu prema uloženom kapitalu, i to u određenim industrijskim zonama, prioritetnim zonama radi zapošljavanja itd., s tim da su svi poticaji vrlo detaljno brojčano limitirani. Bugarska je u svom sustavu poreza na dobit osigurala poticaje za tzv. prioritetne inve-

sticijske projekte, povećanje kapitala i rekonstrukciju određene dugotrajne imovine u područjima visoke nezaposlenosti. Model je u tehničkom smislu dobro izveden, ali ne toliko detaljno kao češki. Makedonija u sustavu poreza na dobit potiče kapitalne investicije u povijesne i kulturne objekte i zaštitu okoliša, ali su u tehničkom smislu ti poticaji realizirani paušalno i nedovoljno detaljno jer nisu određeni brojčani parametri kao limiti pa je zbog toga moguća pojava porezno-tehničkih problema. Poljska u svom sustavu poreza na dobit ima poticaje investiranja i novog zapošljavanja u određenim područjima, ali bez jasno utvrđenih brojčanih limita pa je kritika tog modela poticaja identična makedonskome. Jugoslavija se u svom sustavu poreza na dobit odlučila za porezna oslobođenja za lokacije u duty-free zonama i za slabo razvijena područja u razdoblju od pet odnosno šest godina, što je sa stajališta tehničke izvedbe relativno prihvatljivo (problemi su mogući samo sa zakonskim definiranjem takvih područja).

Poticaje reinvestiranja među promatranim zemljama u svojim sustavima poreza na dobit imaju samo Slovenija, Makedonija i Jugoslavija, čime su one, jasno, porezno najkonkurentnije po tom kriteriju. Taj poticaj može biti dobar način stimuliranja razvoja određenih gospodarskih djelatnosti i za destimuliranje odljeva kapitala u inozemstvo ili u domaću potrošnju. Međutim, taj poticaj ima i određene nedostatke. Prema OECD-u (1995), i bez posebnih poticaja zadržana je dobit jedan od najvažnijih izvora financiranja investicija jer se smatra jeftinijim načinom financiranja u odnosu prema financiranju zaduživanjem ili novim kapitalom. Također nije jasno zašto bi se određeni izvor kapitala favorizirao pred drugima. To iskrivljuje djelotvorno funkcioniranje tržišta kapitala i očito favorizira već postojeća poduzeća koja ostvaruju dobit za razliku od novonastalih, koja je tek trebaju ostvariti.

U petom stupcu tablica 4. navedeni su tzv. ostali poticaji. U tu skupinu poticaja svrstane su npr. investicije u fiksnu imovinu (Češka, Mađarska, Poljska, Rumunjska), različiti odbici za novozaposlene i nezaposlene (Mađarska, Slovenija, Jugoslavija), poticaji za zapošljavanje invalidnih osoba (Slovenija, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Jugoslavija). Ti su poticaji karakteristični za svaki pojedini porezni sustav te je stoga analiza porezne konkurentnosti po tome kriteriju otežana jer su ti poticaji unutar određenoga poreznog sustava najčešće nastali kao rezultat nastojanja porezne vlasti da potakne i olakša određene aktivnosti gospodarskog subjekta koje on bez tih poticaja ne bi mogao i/ili želio činiti, a bitni su za ukupno nacionalno gospodarstvo i blagostanje (npr. poticanje kupnje mehanizacije od domaćih proizvođača ili zapošljavanja invalidnih osoba). Albanija i Makedonija u svojim sustavima nisu predvidjele nikakve poticaje te vrste te su stoga, prema tom kriteriju, porezno najnekonkurentnije u odnosu prema ostalim promatranim tranzicijskim zemljama.

Posebnu skupinu poticaja koje uvode određeni porezni sustavi čine porezni poticaji dostupni isključivo stranim kompanijama. Takvu vrstu poticaja najčešće uvode one zemlje koje žele znatnije privući strani kapital u domaće gospodarstvo uvećavajući putem takvih poticaja svoju poreznu konkurentnost. Tom poreznom mjerom fiskalna vlast želi osigurati maksimalno konkurentne pozicije u bespoštednoj



borbi za međunarodni kapital. "Naime, u uvjetima slobodnog kretanja kapitala, kada je to kretanje olakšano (i) razvitkom komunikacijske tehnologije, visina poreznog opterećenja porezom na dobit može biti povodom za bijeg kapitala iz jedne države u drugu - iz države s visokim, u državu s niskim poreznim opterećenjem. Primjena višeg poreznog opterećenja dobiti u malim, ekonomski slabijim državama, posebno je opasno (bijeg kapitala), jer može izazvati (za nju) nesagledivo štetne posljedice" (Jelčić, 1998). Da bi to porezno rasterećenje ostvarile u što većem opsegu i na što transparentniji način prema inozemnim potencijalnim poreznim obveznicima, "male, ekonomski slabe države" (npr. države u tranziciji) uvode u svoje sustave poreza na dobit olakšice, poticaje i oslobođenja namijenjene isključivo tim subjektima. U tablici 5. možemo pratiti koje su zemlje, u kojim uvjetima i kakve sve poticaje uvele za kompanije s isključivo stranim udjelom. Iz tablice je vidljivo da Hrvatska, Albanija, Bugarska, Slovačka, Slovenija i Poljska nisu uvele takvu vrstu poticaja pa su u tom smislu porezno nekonkurentne u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama koje su takve poticaje uvele. Češka je u toj kategoriji poticaja uvela stimuliranje visokotehnološke industrije, u skladu s točno određenim standardima i točno utvrđenim uvjetima početka ostvarivanja prava na te poticaje. Mađarska tom vrstom poticaja potiče nefinancijske djelatnosti, Makedonija potiče sve vrste djelatnosti sa stranim udjelom većim od 20%, baš kao i Rumunjska i Jugoslavija. Svi su ti poticaji manje-više tehnički vrlo detaljno brojčano limitirani kao uvjeti za početak ostvarivanja prava na određeni poticaj. Ipak su Makedonija, Rumunjska i Jugoslavija prema tom kriteriju porezno konkurentnije jer potiču sve djelatnosti sa stranim udjelom, a ne pojedine djelatnosti kao Češka i Mađarska. Međutim, potrebno je naglasiti da su prema Eassonu (1998) porezni poticaji namijenjeni isključivo stranim kompanijama karakterističniji za raniju fazu razvoja poreznih sustava tranzicijskih zemalja (1988-1992), da bi u razdoblju 1992-1995. god. takvi poticaji naglo odbačeni kao nedjelotvorni i skupi, a njihovo mjesto zauzima smanjena porezna stopa. U razdoblju 1996-1998. god. stope poreza na dobit u tranzicijskim su zemljama usklađene s onima u zapadnoeuropskim zemljama, a novi poticaji koji su uvedeni ne diskriminiraju domaće i strane investicije, već su usmjereni na poticanje investicija uopće. Stoga Hrvatska neuvođenjem poticaja za isključivo strane investitore nije napravila pogrešan potez, već je dapače na taj način dan doprinos neutralnosti poreznog sustava.

Tablica 5. Porezni poticaji dostupni isključivo kompanijama sa stranim udjelom u nekim tranzicijskim zemljama

ZEMLJA	MIN. INVEST.	UVJETI	POTICAJ	DATUM POČETKA PRIMJENE	OSTALI POTICAJI
1.	2.	3.	4.	5.	6.
Hrvatska	/	/	/	/	posebni poticaji koje može osigurati vlada za poticanje rekonstrukcije i razvoja
Češka	<sup>e</sup> FP>10 mil. USD	investicija mora biti namijenjena proizvodnoj industriji, ekološkom projektu ili novom joint ventureu i mora biti specificiran kao visokotehnoška industrija prema standardima OECD-a; nova proizvodnja mora biti tehnološki prihvatljiva	porez na dobit odgoda se na 5 godina, i zaustavlja se onog trenutka kad se promijene uvjeti, baš kao i dodatni porezni poticaji; primljena porezna oslobođenja moraju se reinvestirati	prva godina proizvodnje	unutar paketa poticaja: ubrzana deprecijacija, potrošački poticaji i oslobođenja, poticaji zapošljavanju stručnjaka, poticaji novozapošljavanju, subvencionirano zemljište
Mađarska	FP=100 %	kompanija registrirana u Mađarskoj s inozemnim statusom koja se bavi nefinanc. djelatnošću za strane zemlje; nema mađarskih suvlasnika; bankovni račun otvoren u Mađarskoj i nema udjela u drugim mađarskim poduzećima	porez na dobit iznosi 3% dokle god kompanija zadovoljava uvjete	prve godine od ostvarenja uvjeta	/
Slovenija	/	/	/	/	/
Albanija	/	/	/	/	/
Bugarska	/	/	/	/	/
Makedonija	FP>20%	/	oslobođenje 3 god. od poreza na udio u profitu u ovisnosti o udjelu stranog ulagača u portfelju	prve godine ostvarenja dobiti	/
Poljska	/	/	/	/	/
Rumunjska	1. FP>20% i 350.000 USD s min. 1 stranim ulagačem koji sudjeluje s> 100.000 USD 2. FP>5 mil. USD s min. 1 stranim ulagačem koji sudjeluje s>2 mil. USD	dostupno kompanijama registriranim između 19. 6. i 31. 12. 1997; investicija mora biti uvjetovana tehnologijom i kreiranjem novih radnih mjesta	snižena stopa od 15% za 2-5 godina	prve godine ostvarenja dobiti	oslobođenje od carina i PDV-a za određene djelatnosti
Slovačka	/	/	/	/	/
Jugoslavija	FP>10% u Crnoj Gori FP>50% i 100.000 DEM	/	/	/	/

<sup>e</sup> FP=(foreign participation) - strani udio u domaćim kompanijama.

Napomena: Preveo i prilagodio autor rada.

Izvor: IBFD, 1999. Central & East European Tax Directory. Amsterdam. IBFD, 29 - 31.

## 5. Je li moguće determiniranje efektivne porezne stope određenoga poreznog sustava

Dosada je porezna konkurentnost u tranzicijskim zemljama analizirana prema nekim odabranim kriterijima. Pritom je ocjena porezne konkurentnosti za određeni porezni sustav dana u skladu s tim kriterijem. Međutim, postavlja se pitanje je li moguće dati ukupnu ocjenu o poreznoj konkurentnosti određenoga poreznog sustava? Naime, svaka takva ocjena zahtijeva svojevrsno modeliranje funkcije poreznog opterećenja koja mora, da bi bila važeća, definirati konačan broj signifikantnih varijabli od mnoštva njih koje determiniraju porezno opterećenje. Budući da je svaki odabir i determiniranje neke varijable signifikantnom rezultat vlastite što subjektivne, što objektivne ocjene, odgovor na pitanje postavljeno u naslovu prema momu je mišljenju negativan. Ako se inzistira na ukupnoj ocjeni porezne konkurentnosti određenoga poreznog sustava, modeli na kojima će se temeljiti procjena trebali bi u definiranju signifikantnih varijabli funkcije poreznog opterećenja ići u smjeru onih parametara koji pri zakonodavnom smislu, ali i u percepciji postojećih i potencijalnih obveznika imaju dominantno značenje za utvrđivanje poreznog opterećenja. Zanimljive modele utvrđivanja visine poreznog opterećenja gospodarskog djelovanja poreznih obveznika u određenim poreznim sustavima afirmirao je Leoš Vitek (1998), koji je kao funkciju cilja definirao porezna opterećenja zarade (marže) gospodarskog subjekta kao zbroj PDV-a i poreza na dobit, jer je smatrao da samo opterećenje dobiti ne definira realno porezno opterećenje, a time ni realnu poreznu konkurentnost.

Rezultati analize njegovim modelima determiniranja realne porezne konkurentnosti vidljivi su u prikazu 1. "Kako proizlazi iz prikaza 1., porezno opterećenje poduzeća u tranzicijskim zemljama veće je nego u zemljama EU-a. Prosječno porezno opterećenje u zemljama Srednje i Istočne Europe veće je nego u zemljama članica EU-a. Iznimka je samo Estonija, koja je bez konkurencije na prvom mjestu i u usporedbi sa zemljama EU-a. Ako se iz zemalja Srednje i Istočne Europe ukloni Estonija kao *atipična*, prosječno ukupno porezno opterećenje poduzeća u tranzicijskim zemalja je nepovoljnije" (Vitek, 1998). Iz toga, nadalje, slijedi da su i porezni sustavi tranzicijskih zemalja manje konkurentni od poreznih sustava zemalja članica EU-a. "Veće porezno opterećenje poduzeća u zemljama Srednje i Istočne Europe najvjerojatnije je posljedica ostataka državnoplanskih gospodarstava i autokratskih društvenih sustava u kojima je bilo vrlo visoko oporezivanje poduzeća. Ujedno, tijekom tranzicije pojavilo se mnoštvo novih potreba koje treba financirati, a koje ne potiču vladu na smanjenje poreznog tereta. Daljnji uzrok može se vidjeti u lakoći prebacivanja poreza na pravne osobe - na prvi pogled može se činiti da poreze ne moraju platiti obični ljudi (građani) - porezni obveznici" (Vitek, 1998). Rezultati te analize zapravo upućuju na zaključak da tranzicijske zemlje, unatoč uvođenju većeg broja poreznih olakšica, poticaja i oslobođenja, po pravilu nisu ostvarila znatniju kontrakciju poreznog opterećenja u odnosu prema poreznim sustavima zemalja članica EU-a. U skladu s tim, uvođenje poreznih poticaja, olakšica i oslobođenja kao kriterija za privlačenje stranih investitora postaje dvojbeno.

Prikaz 1. Redoslijed europskih zemalja prema visini oporezivanja zarade (marže) pri različitim troškovima

	ad 1 (%)		ad 2 (%)		ad 3 (%)
Estonija	37,3	Estonija	21,7	Luksemburg	15,0
Finska	41,0	Španjolska	23,0	Njemačka	15,0
Švedska	42,4	V.Britanija	23,2	Španjolska	16,0
V.Britanija	43,0	Nizozemska	23,7	Portugal	17,0
Španjolska	44,0	Grčka	23,9	V.Britanija	17,5
Nizozemska	44,7	Luksemburg	23,9	Nizozemska	17,5
Grčka	44,9	Finska	24,2	Grčka	18,0
Austrija	45,0	Austrija	24,6	Rumunjska	18,0
Danska	47,2	Portugal	24,6	Estonija	18,0
Francuska	47,4	prosjeak EU-a	25,2	Italija	19,0
prosjeak EU-a	48,0	Francuska	25,5	prosjeak EU-a	19,3
Luksemburg	48,1	Švedska	25,6	Austrija	20,0
Portugal	48,4	Irska	26,0	Francuska	20,6
Mađarska	48,8	Poljska	26,4	Irska	21,0
Irska	48,8	Rumunjska	26,4	Belgija	21,0
Poljska	49,2	prosjeak SIE-a	26,4	prosjeak SIE-a	21,9
prosjeak SIE-a	49,5	Belgija	26,5	Finska	22,0
Rusija	49,6	Češka	26,6	Poljska	22,0
Češka	50,0	Rusija	26,8	Bugarska	22,0
Belgija	50,6	Danska	26,8	Češka	22,0
Slovačka	52,0	Mađarska	27,2	Rusija	23,0
Rumunjska	53,4	Slovačka	28,0	Švedska	25,0
Bugarska	56,1	Bugarska	28,2	Danska	25,0
Italija	60,7	Italija	28,8	Mađarska	25,0
Njemačka	64,3	Njemačka	28,9	Slovačka	25,0
<sup>e</sup> Razlika	27,0	Razlika	7,2	Razlika	10,0

<sup>e</sup> Razlika - apsolutna razlika između prve i zadnje države u redoslijedu.

Izvor: Vitek, L., 1998. Porezna konkurencija i njezin utjecaj na inozemna ulaganja. Financijska praksa, 22 (4-5), 447-448.

Treba, međutim, naglasiti da je Vitekova analiza pod snažnim utjecajem PDV-a koji je za tranzicijske zemlje visok, a taj se porezni oblik prema definiciji prevaljuje na potrošače, što se mora uzeti u obzir kada se ocjenjuje vjerodostojnost te analize. Vrlo važan koncept koji pokušava izmjeriti efektivnu poreznu stopu određenog poreznog sustava jest i koncept METR (Marginal Effective Tax Rate). Prema Shahu (1995) METR je veličina poreznih prihoda ubranih putem granične (dodat-

ne) investicije. U apsolutnim terminima METR je određen kao razlika između stope povrata na kapital prije poreza i stope povrata na štednju nakon poreza. Dok je stopu povrata na štednju nakon poreza relativno lako izračunati, stopa povrata na kapital zahtijeva mnogo kompliciraniji izračun uz različita indirektna izvođenja i procjene. Taj koncept ima nedostatke i zato što ne mjeri pristupačnost investicija, što svaki tip investicijske odluke ima svoj METR (što opet upućuje na to da ocjena efektivne porezne stope za cijeli porezni sustav zahtijeva određeni tip agregacije prema subjektivnom kriteriju vrednovanja značajnosti pojedinih investicija u poreznom sustavu). Zbog toga je METR samo ilustrativni pokazatelj efektivne porezne stope nekoga poreznog sustava, ali je zasada najbolji pokazatelj utjecaja poticaja na poreznu konkurentnost, odnosno na strukturu poreznog sustava.

## **6. Utjecaj reforme poreza na dobit u RH na afirmiranje porezne konkurentnosti**

Kao što je već istaknuto najvažniji porezni poticaj, olakšica i oslobođenje u sustavu poreza na dobit u RH bila je u razdoblju 1994 - 2000. god. zaštitna kamata. "Mogućnost odbijanja zaštitne kamate bila je svakako glavna posebnost hrvatskog sustava. Iako se u hrvatskom porezu na dobit nije mogao odbiti cjelokupan iznos investicije, odbijanje zaštitne kamate moglo se smatrati investicijskom olakšicom. Institut zaštitne kamate omogućavao je ostvarenje neutralnosti poreza na dobit. S poreznog stajališta poduzetniku, naime, bilo je svejedno ulaže li u financijski ili realni kapital jer mu se kamata i na posuđeni i na vlastiti kapital odbijala od porezne obveze. Na njegovu odluku o investiranju nije utjecao porez na dobit. Tako je zaštitna kamata bila u biti oportunitetni trošak kapitala. Uvođenjem zaštitne kamate u sustav poreza na dobit bila je osigurana primjena potrošnog načela u oporezivanju dobiti, kao i usklađenost porezne osnovice poreza na dobit s osnovicom poreza na dohodak. U hrvatskom poreznom sustavu dividende se nisu oporezivale porezom na dohodak, već samo porezom na dobit od 35%. Dakle, u našem poreznom sustavu nije dolazilo do tzv. dvostrukog oporezivanja, jedanput na razini poduzeća i drugi put na razini pojedinca. U našem se sustavu poreza na dobit sva dobit oporezivala istom stopom, bilo da je bila zadržana u poduzeću ili da je bila podijeljena dioničarima. Oporezivanjem cjelokupne dobiti istom stopom zadržavalo se načelo neutralnosti poreza, tj. porez na dobit nije utjecao na ekonomske odluke u poduzeću. Naime, s poreznog je stajališta bilo svejedno zadržava li se dobit u poduzeću ili se raspodjeljuje dioničarima jer je ona u oba slučaja oporezivana istom stopom" (Ott... [et al.], 2000). Unatoč istaknutim prednostima, institut zaštitne kamate pokazao je u vrijeme svoje primjene i niz nedostataka (nije se povećalo ulaganje u poduzetnički kapital iako su predlagачi zaštitne kamate - heidelberška grupa stručnjaka, predviđali da će do tog povećanja doći - v. graf 1; zaštitna je kamata omogućivala isplatu dividende i udjela te time dovodila do smanjenja kapitala bez plaćanja poreza iako su društva imala porezne gubitke; negativni financijski učinak za državni proračun; primijenjena stopa poreza na dobit indirektno je ovisila o visini inflacijske zaštitne kamate koja se svake godine mijenjala - v. tabl. 6; diskriminacijsko poticanje ulaganja u kapitalno-intenzivne djelatnosti; povećanje gomilanja

poreznih gubitaka; nedovoljna transparentnost tog instituta kao porezne olakšice (Spajić, 2000) graf 1. Međutim, određeni stručnjaci opovrgavaju te razloge ukidanja zaštitne kamate. Tako Parać (Parać, 2001) negativni fiskalni učinak za državni proračun kao razlog ukidanja zaštitne kamate ne smatra točnim jer loši fiskalni učinci poreza na dobit posljednjih godina nisu rezultat primjene zaštitne kamate već lošeg poslovanja i gospodarske krize zbog koje brojna poduzeća posluju s gubicima a ako i ostvaruju dobit, taj prinos nije veći od 5% na uloženi kapital (pa ostvaruju porezni gubitak). U tablici 7. vidi se da je zaštitna kamata, usto što je bila opća olakšica za sve porezne obveznike, bila i selektivnog karaktera zbog njezina povećanja za područja posebne državne skrbi čime je narušavala temeljna načela poreznog sustava - načela jednakosti i neutralnosti, koja je istodobno, gledano sa stajališta upitnosti ulaganja u financijski ili realni kapital, podržavala. Zagovornici zaštitne kamate na navedene su nedostatke te kamate u smislu loše porezne olakšice odgovarali na sljedeći način: "Hrvatsko gospodarstvo već duže razdoblje bilježi nisku razinu privatnih investicija i stranih ulaganja. Primjedbe na sustav oporezivanja dobiti odnose se na visinu porezne stope za koju se smatra da destimulira strana ulaganja, te na neopravdanost instituta zaštitne kamate. Uzrok takvog stanja nije toliko u poreznom sustavu već je više u općim gospodarskim i političkim prilikama (poput nedovoljne političke stabilnosti i predvidivosti ponašanja glavnih političkih snaga, pravne nesigurnosti, makroekonomske stabilnosti i gospodarstva prilagodbenog potrebama tržišta, prevelikog birokratiziranja i složenosti propisa koji reguliraju osnivanje i poslovanje poduzeća, neučinkovitost i netransparentnost institucija, nejasnog pravnog okvira za poduzetništvo, nerazvijenosti infrastrukture, nedovoljnog prihvaćanja poslovnog morala primjerenog tržišnom gospodarstvu što sve prisiljava i potiče poduzetnike na korupciju i nepoštovanje zakona). Porezni čimbenici koji mogu utjecati na odluku ulagača o međunarodnoj alokaciji izvora imaju istu važnost kao utjecaj (ne)kvalitetne infrastrukture ili moralnih standarda i nemaju značenje kao politička odnosno makroekonomska stabilnost. Hrvatski sustav poreza na dobit zasniva se na oporezivanju potrošnje, a ne investicija i štednje. Tako se ne oporezuju kamate, dividende i kapitalni dobiti, primjenjuje se institut zaštitne kamate čime se ne oporezuje vlastiti kapital poduzeća (uračunavši zaštitnu kamatu realna stopa poreza na dobit je između 17 i 22 posto), te ubrzana amortizacija" (Ott... [et al.], 2000). Ne ulazeći u dublju raspravu za ili protiv zaštitne kamate, mišljenja sam da se zaštitna kamata morala primjenjivati samo na "novi kapital" ili njegovo povećanje, čime bi takva olakšica smanjila neke negativne učinke koji su primijećeni kada se ona daje za cjelokupni kapital, a povećala bi zasigurno učinke poticanja investicija. Međutim, porezna se vlast 2000. godine ipak odlučila krenuti u reformu poreza na dobit kojom je ukinuta porezna pogodnost instituta zaštitne kamate jer "...s obzirom da nijedna zemlja u našem okruženju ne primjenjuje zaštitnu kamatu, a iz razloga usklađivanja i konkurentnosti hrvatskog poreznog sustava predlaže se ukidanje zaštitne kamate. Umanjenje porezne osnovice temeljem zaštitne kamate nadomjestit će smanjenje porezne stope na 20%" (Ministarstvo financija, 2000). Međutim, tvrdnja da nijedna zemlja u našem okruženju nema institut sličan zaštitnoj kamati nije točna jer su primjerice, Austrija i Italija u

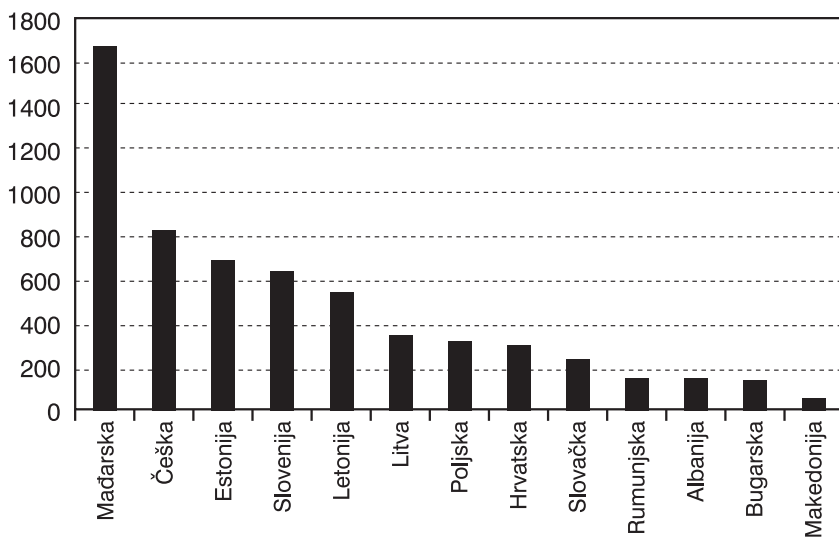
svoj porezni sustav uvele sličan institut koji se razlikuje od naše zaštitne kamate po tome što je primarno usmjeren na novi kapital, odnosno na povećanje kapitala, uviđajući temeljni nedostatak našeg instituta koji se odnosio na sav uloženi kapital (npr. austrijski sustav poreza na dobit omogućuje odbitak fiktivne kamate na povećanje kapitala na način da je to povećanje određeno odnosom prosječnog kapitala porezne godine s najvišim prosječnim kapitalom u sedam prošlih poreznih godina; IBFD, 2000). Hrvatska je ipak zaštitnu kamatu kao "nedovoljno transparentnu poreznu olakšicu" zamijenila sustavom poreznih olakšica po uzoru na druge tranzicijske zemlje. Sadašnji sustav poreznih poticaja u sustavu poreza na dobit potiče obavljanje djelatnosti na području posebne državne skrbi i u slobodnim zonama, ulaganja iznad određenih iznosa i za zapošljavanje, a sam je porezni poticaj instrumentaliziran u obliku smanjenja stope poreza na dobit (v. tabl. 7). Budući da je reformom poreza na dobit uvedena niža stopa (20%) i mnogo više olakšica nego prije jer su kao vrlo velik poticaj uvedeni i porezni praznici za tzv. velika ulaganja te poticaji zbog kojih dioničari ponovno ulažu dividendu u poduzeće (tako reinvestirane dividende se ne oporezuju), kao i jednokratni otpis predmeta dugotrajne imovine čija je pojedinačna nabavna vrijednost u trenutku nabave manja od 1.000,00 HRK (čl. 6. Pravilnika o amortizaciji - v. tabl. 7). Stoga se može načelno konstatirati da je RH tom reformom postala porezno konkurentnija. Međutim, istovremeno ukidanje zaštitne kamate dovelo je do cijelog niza negativnih utjecaja na poreznu neutralnost. Naime, postojeći porezni sustav privilegira ulaganje u financijski kapital (na kamate se ne plaća porez) dok se kod ulaganja u realni kapital pojavljuje problem dvostrukog oporezivanja (uvođenje poreza na dividendu). Iz Vitekovice analize vidjeli smo da ni zemlje koje su mnogo prije od RH u svoje porezne sustave uvele slične izmjene nisu uspjele znatnije porezno rasteretiti ukupno gospodarsko djelovanje svojih poreznih obveznika niti su državni modeli intervencionizma tog tipa postigli znatnije učinke privlačenje stranih ulagača. Zbog toga je svaka reforma kojoj je primarni cilj znatnije privući strane ulagače takvim poreznim intervencijama zapravo utopija. Bojim se da je Hrvatska u svojoj reformi poreza na dobit prejak naglasak stavila upravo na pokušaj jačanja porezne konkurentnosti ne vodeći pritom brigu o održavanju neutralnosti i konzistentnosti svog sustava oporezivanja. Time ne želim umanjiti sve prednosti koje određeni sustav dobiva afirmiranjem veće porezne konkurentnosti (jer smo na to "prisiljeni" zato što takvu poreznu politiku provode i naši direktni "protivnici" u bespoštednoj borbi za privlačenjem stranih ulagača), već naglasiti da ciljevi od nacionalnog interesa i navedena temeljna načela u poreznoj reformi nikako ne smiju biti podređeni afirmiranju porezne konkurentnosti. "Važnije je održavati stabilnost, neutralnost, jednostavnost i transparentnost poreznog sustava, te suzbijati poreznu evaziju negoli snižavati stopu oporezivanja dobiti" (Ott... [et al.], 2000). Treba naglasiti da Hrvatska u svom sustavu poreza na dobit nije uvela posebne poticaje za implementiranje visokih ekoloških standarda u poslovanju koji bi mogli imati povoljne učinke za hrvatski socio-ekonomski sustav jer su ti poticaji u nekim drugim zemljama poslužili kao vrlo učinkovit instrument motiviranja društveno korisnoga gospodarskog djelovanja.

Tablica 6. Primijenjene stope zaštitne kamate i struktura stope zaštitne kamate u razdoblju 1994 - 1999. god.

Godina	Propisana realna stopa	Godišnja stopa rasta cijena industrijskih proizvoda	Primijenjena jedinstvena stopa zaštitne kamate	Struktura primijenjene stope zaštitne kamate		Udjeli u strukturi primijenjene zaštitne kamate	
				Inflacijska zaštita	Realna kamata	Inflacijska zaštita	Realna kamata
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1994.	3,00%	negativna	3,00%	-	3,00%	-	100,00%
1995.	3,00%	1,60%	4,65%	1,60%	3,05%	34,41%	65,59%
1996.	3,00%	1,50%	4,55%	1,50%	3,05%	32,97%	67,03%
1997.	5,00%	1,60%	6,68%	1,60%	5,08%	23,95%	76,05%
1998.	5,00%	-	5,00%	-	5,00%	-	100,00%
1999.	5,00%	5,90%	11,20%	5,90%	5,30%	52,68%	47,32%

Izvor: Spajić, F., 2000. Financijski učinci zaštitne kamate u poreznom sustavu Hrvatske - argumenti za i protiv. Računovodstvo i financije, 46 (12), 90.

Prikaz 2. Kumulativna izravna strana ulaganja – priljevi po stanovniku 1989 - 1997.



Izvor: Šonje, V., Vujčić, B. (2000). Hrvatska u drugoj fazi tranzicije 1994 - 1999. (online). Zagreb: Hrvatska narodna banka. Available from: <http://www.hnb.hr> (8. 5. 2001)

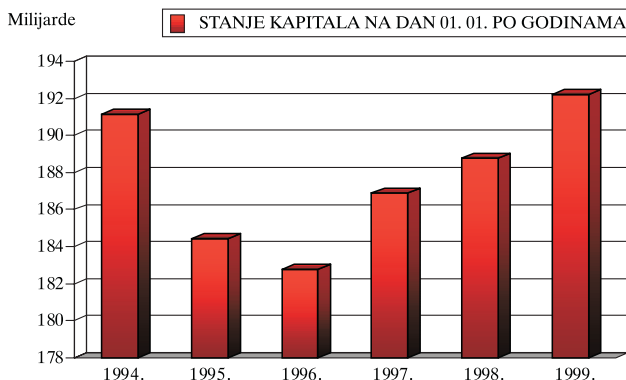


Tablica 7. Usporedba poreznih poticaja, oslobođenja i olakšica u hrvatskom sustavu poreza na dobit od 1994. do 2001. i od 2001. nadalje

RAZ-DOBLJE	SPECIJALNE AKTIVNOSTI I/ILI SPECIJALNE LOKACIJE	POTICAJI REINVESTIRANJA	OSTALI POTICAJI
1.	2.	3.	4.
1994-2001.	poreznim obveznicima koji imaju prebivalište, odn. sjedište djelatnosti ili podružnicu na području posebne državne skrbi, a zapošljavaju najmanje 3 osobe na neodređeno vrijeme s prebivalištem na tom području, i te su osobe provele u radnom odnosu najmanje 9 mjeseci povećava se iznos zaštitne kamate	–	zaštitna kamata (5%+inflacija) kao stavka umanjena primijenjene stope poreza na dobit; specijalne poticaje može zajamčiti vlada za rekonstrukciju i razvoj
2001.	1. porezni obveznici koji obavljaju djelatnost na području posebne državne skrbi, imaju više od 5 zaposlenih (>50% zaposlenih i živi na tom području najmanje 9 mjeseci) plaćaju porez na dobit u visini od 25% propisane porezne stope na području 1. skupine; 50% propisane porezne stope na području 2. skupine; 75% propisane porezne stope na području 3. skupine; ako obavljaju djelatnost na području grada Vukovara, oslobođeni su plaćanja poreza na dobit za 2000. i idućih 5 godina, a nakon toga plaćaju porez na dobit u visini 50% propisane stope; 2. korisnici slobodne zone plaćaju porez na dobit u visini 50% propisane stope; korisnik slobodne zone koji u slobodnoj zoni gradi ulaganjem sredstava u iznosu većem od 1.000.000 kn u godini ulaganja i idućih 5 godina oslobođen je plaćanja poreza na dobit	1. dividenda koja se reinvestira u poduzeće od kojega je dobivena ne oporezuje se	1. na dobit ostvarenu od ulaganja koja iznose najmanje 10 mil. HRK, porez će se plaćati po stopi od 7% za vrijeme od 10 god. od godine početka ulaganja, uz uvjet da se u tom razdoblju osigura zapošljavanje najmanje 30 zaposlenika; 2. na dobit ostvarenu od ulaganja većeg od 20 mil. HRK porez se plaća po stopi od 3% za vrijeme 10 godina, uz zapošljavanje najmanje 50 zaposlenika; 3. na dobit ostvarenu od ulaganja većega od 60 mil. HRK porez se plaća po stopi od 0% za vrijeme 10 godina, uz zapošljavanje najmanje 75 zaposlenika; 4. porezna osnovica dodatno se može umanjiti po osnovi plaća novih zaposlenika, i to za visinu plaća i doprinosa na plaće koji su obračunani za razdoblje za koje se utvrđuje porez; 5. mogućnost jednokratnog otpisa dugotrajne imovine čija je nabavna vrijednost 1000 HRK

Izvor: Ministarstvo financija, 2000. Porezni vijesnik: Zakon o porezu na dobit. Zagreb: Institut za javne financije; Ministarstvo financija, 2000: Konačni prijedlog zakona o porezu na dobit. Zagreb. Ministarstvo financija.

Grafikon 1. Stanje kapitala RH dana 1. siječnja prema godinama u RH



Izvor: Iveković, I., 2000. Porezni sustav i zaštitna kamata. Materijal ministarstva financija RH – Porezna uprava. Zagreb, 1

## 7. Zaključak

Dati objektivnu ocjenu o tome koja je od analiziranih tranzicijskih zemalja stvarno porezno najkonkurentnija gotovo je nemoguće jer je skoro svaka od njih po određenom kriteriju porezno konkurentna, a po drugome nije. Zbog toga svaki potencijalni ulagač odabire jedan ili više njemu signifikantnih kriterija i na temelju selektivne analize tih kriterija može determinirati porezno najkonkurentniji sustav. Ovaj je rad obuhvatio analizu 12 kriterija koji utječu na poreznu konkurentnost i za koje procjenjujem da se najčešće analiziraju. Na prikazu 2. mogu se vidjeti kumulativne strane investicije u pojedinim tranzicijskim zemljama, pri čemu se Mađarska, Češka i Estonija nalaze na vrhu, a Albanija, Bugarska i Makedonija na dnu niza. Kontradiktornost je da Estonija tu svoju poziciju djelomično može zahvaliti svojoj poreznoj konkurentnosti (Vitek, 1998), dok je npr. Makedonija, iako ima najnižu stopu poreza na dobit, po vrijednosti stranih ulaganja na samom dnu analiziranih zemalja (to dokazuje da afirmiranje porezne konkurentnosti ne daje uvijek željene učinke i da mjere stabilizacije i konsolidacije nacionalnoga gospodarstva, (npr. češkoga, mađarskoga, mogu znatnije privući strana ulaganja). Nedvojbeno je da je Hrvatska uvođenjem niže stope poreza na dobit, poreznih praznika, jednokratnog otpisa, te poticaja za reinvestiranje dividendi postala porezno konkurentnija u odnosu prema prijašnjem poreznom sustavu. Hoće li Hrvatska postići i željene prednosti uvođenjem tih poticaja, ostaje otvoreno pitanje. Osobno mislim da je za poticanje ulaganja mnogo važnije osigurati stabilne makroekonomske uvjete dok fiskalni instrumentarij mora biti ograničeni usmjerivač i poticatelj tih ulaganja u one segmente za koje inače ne postoji osobit interes, a društveno su korisna. Svako pretjerivanje s poreznim poticajima i njihovo davanje iznad tih granica po momemu je mišljenju kontraproduktivno. Treba također naglasiti da je svaka porezna vlast, ako želi afirmirati poreznu konkurentnost svojega poreznog oblika, suoče-

na s problemom detektiranja ključnih kriterija u modeliranju svoje afirmacije porezne konkurentnosti. Pritom je pred poreznom vlašću dvostruki problem: kako s jedne strane osigurati optimalni model poticanja stranih ulaganja mjerama fiskalne politike, a da se s druge strane ne naruši neutralnost i konzistentnost poreznog sustava. Problem se može riješiti samo objektivnom analizom i utvrđivanjem jesu li, i koje, fiskalne mjere poticanja ulaganja uopće potrebne ili je pak zadržavanje neutralnosti ili konzistentnosti u dugoročnoj viziji budućnosti jamac većih beneficija za društveno blagostanje određene države. Jasno definirana strategija razvoja određene države svakako olakšava i ublažava štetu narušavanja neutralnosti i konzistentnosti poreznog sustava jer omogućuje da te fiskalne mjere budu u skladu s dugoročnim perspektivama razvoja određene zemlje i onda kad se određena porezna vlast odluči da fiskalnim mjerama i intervencijama afirmira svoju poreznu konkurentnost i na taj način potakne strana ulaganja.

## LITERATURA

- BRKANIĆ, V. (ur.), 2001. *Porezi-zbirka propisa o porezima*. Zagreb : RRIF.
- EASSON, A., 1998. Tax Competition Heats up in Central Europe. *Bulletin for International Fiscal Documentation*, 52 (5), 192-197.
- HITREC, D., 1995. Olakšice i oslobođenja poreza na dobit za 1994. god. *Slobodno poduzetništvo*, 2(6), 18-25.
- HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA (2001). *Porezna politika* [online]. Zagreb : HGK. Available from: <http://www.hgk.hr/komora/hrv/stanje/porezna.htm> [9. 5. 2001.]
- HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA (2001). *Poticaži stranim ulaganjima* [online]. Zagreb : HGK. Available from: <http://www.hgk.hr/komora/hrv/kakopos/strana.htm> [9. 5. 2001.]
- IBFD, 1999. *Central & East European Tax Directory*. Amsterdam: International Bureau of Fiscal Documentation.
- IBFD, 2000. *European Tax Handbook*. Amsterdam : International Bureau of Fiscal Documentation.
- IVEKOVIĆ, I., 2000. Porezni sustav i zaštitna kamata. Materijal ministarstva financija RH - Porezna uprava. Zagreb.
- JELČIĆ, B., 1998. *Porezni sustav i porezna politika*. Zagreb : Informator.
- KOPRIVČIĆ, Z., 1996. Olakšice prigodom oporezivanja dobiti i dohotka obveznika s područja od posebne državne skrbi. *Slobodno poduzetništvo*, 3(12), 56-65.
- MINISTARSTVO FINACIJA, 2000. *Konačni prijedlog zakona o porezu na dobit*. Zagreb : Ministarstvo financija.
- OTT, K. (ur.), 1999. *Porezni leksikon s višejezičnim rječnikom*. Zagreb : Institut za javne financije.

- OTT, K. [et al.], 2000. Ekonomika javnog sektora - stanje, problemi i moguća rješenja. *Newsletter Instituta za javne financije*, 3 (4), 17-22.
- PARAĆ, B., 2001. Imamo problem, gospodo. *Banka*, 10 (1) , 44-47.
- SHAH, A. (ed.), 1995. *Fiscal Incentives for Investment and Innovation*. Oxford : Oxford University Press.
- SPAJIĆ, F., 2000. Financijski učinci zaštitne kamate u poreznom sustavu Hrvatske - argumenti za i protiv. *Računovodstvo i financije*, 46(12), 90-110.
- ŠONJE, V. i VUJČIĆ, B., (2000.). Hrvatska u drugoj fazi tranzicije 1994 - 1999. [online]. Zagreb : Hrvatska narodna banka. Available from: <http://www.hnb.hr> [8. 5. 2001.]
- VITEK, L., 1998. Porezna konkurencija i njezin utjecaj na inozemna ulaganja. *Financijska praksa*, 22(4-5), 447-448.
- VLADA REPUBLIKE HRVATSKE (2001). *Strategija razvoja Republike Hrvatske* [online]. Zagreb : Vlada RH. Available from: <http://www.hrvatska21.hr> [13. 5. 2001.]
- ZAKON o porezu na dobit, 2000. *Porezni vjesnik*, 10(6a), 1-125.
- ZECCHINI, S. (ed.), 1995. *Taxation and Foreign Direct Investment: The Experience of the Economies in Transition*. Paris : OECD.

**Mario Kraljić: Analysis of the tax competitiveness of the corporate income tax of transitional countries.**

*Summary*

*The main goal of this research is to provide a realistic analysis of the competitiveness of corporate income tax systems in developing countries and to give an insight into the difficulties of such an analysis. I analyse the advantages and flaws of achieving tax competitiveness for the sake of attracting foreign investments. In the last part of the research, I give an analysis of the impact of corporate income tax reform in Croatia considering the country's tax competitiveness position. The paper also examines how justified such tax reform is.*

*Key words: tax competition, corporate income tax, developing countries, foreign investments, criterion of an analysis, tax rate, tax base, tax impulse, tax reform.*